

Valtakunnansyyttäjä

2.10.2024

SY/2723/2024

Lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Lausunto, 2.10.2024, SY/2723/2024

Viite: HE 130/2024 vp eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

Yleistä:

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta annettiin lausuntoja yhteensä 115, joista $\frac{3}{4}$ suhtautui erittäin tai jokseenkin kielteisesti lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltoon (muun muassa oikeusministeriö, Syyttäjälaitos, poliisihallitus, Tuomioistuinvirasto, rikosasioiden neuvottelukunta ja sovittelutoimistot) ja $\frac{1}{4}$ erittäin tai jokseenkin myönteisesti. Valtakunnansyyttäjä pitää erikoisena sitä, että vastustavat näkökulmat perusteluineen on kokonaan sivuutettu. Herääkin kysymys, miksi rikosprosessiketjun toimijoiden perustelluille käsityksille ei ole annettu mitään painoarvoa. Hallituksen esitykseen ei tehty mitään muutoksia esitetyn lainmuutoksen osalta lausuntokierroksen palautteen perusteella. Voinee kysyä, mikä ylipäänsä on ollut molempien lausuntokierroksien tarkoitus, kun kaikissa kohdissa hallituksen esityksessä todetaan, että esitetyt vaihtoehdot eivät toteuttaisi kirjausta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisesta.

Huolimatta tästä valtakunnansyyttäjä toistaa edelleen edellisellä lausuntokierroksella esitetyn:

Valtakunnansyyttäjä ei kannata kategorista lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltä.

Valtakunnansyyttäjä tunnistaa huolen siitä, että lähisuhteisiin voi liittyä painostusriskiä ja valtasuhteiden epätasapainoa. Tähän huoleen on suhtauduttava vakavasti, mutta se ei tarkoita, että sovittelu lähisuhteissa tulisi kategorisesti kieltää. Kaikki lähisuhdeväkivalta-tapaukset eivät ole samanlaisia. Myöskään Kansainvälisten sopimusten velvoitteet eivät edellytä lähisuhdeväkivallan sovittelun kategorista kieltä, kuten hallituksen esityksen perusteluissakin on todettu.

Valtakunnansyyttäjä

2.10.2024

SY/2723/2024

Edellä mainittuun painostusriskiin ja mahdolliseen valta-aseman epäsuhtaan voidaan kiinnittää erityistä huomiota sovitteluun juttuja lähettävien viranomaisten (poliisi ja syyttäjä) sekä sovittelutoimistojen henkilökunnan ja vapaaehtoissovittelijoiden koulutuksessa. Lisäksi sen tärkeyttä voidaan korostaa muita keinoja käyttäen, esimerkiksi lisäämällä sovittelulakiin tätä koskien sääntelyä (muun muassa erillistapaamiset, jotka tällä hetkellä ovat hyvän käytännön mallissa). Tätä on käsitelty vain lyhyesti hallituksen esityksessä kohdassa 5. muut toteuttamisvaihtoehdot ja todettu, että vaihtoehtoa ei ole pidetty riittävänä hallitusohjelmakirjauksen toteuttamiseksi.

Tämä vaihtoehto on kuitenkin edelleen käsitykseni mukaan relevantti ja perusteltu vaihtoehto lähisuhdeväkivallan sovittelun kategoriselle kieltämiselle.

Ehdotus:

Uusi 15 §:

15 § Sovittelun edellytysten selvittäminen ja sovittelusta päättäminen

Ennen kuin sovittelutoimisto päättää sovittelun aloittamisesta, sen tulee varmistaa, että 2 §:ssä säädetty edellytykset sovittelulle ovat olemassa, sekä arvioida, soveltuuko asia soviteltavaksi. Jos kysymyksessä on riita-asia, sovittelutoimiston tulee lisäksi arvioida, onko asian käsittely sovittelussa tarkoituksenmukaista. Sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuuhenkilö päättää asian ottamisesta soviteltavaksi.

3 luvun 13 § 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sovittelutoimiston on nimenomaisesti tavattava asianomistaja erikseen ennen päätöksen tekemistä, jotta vapaaehtoisuus ja asian soviteltavuus voidaan arvioida asianmukaisesti (tai: arvioidakseen osapuolen vapaaehtoisuus ja asian soveltuvuus soviteltavaksi). Asianomistajalle on näissä tapauksissa aina tarjottava mahdollisuus tukihenkilöön.

tai/lisäksi

3 luvun 13 § 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa toisena sovittelijana on oltava aina ammattihenkilöstöön kuuluva työntekijä.

Hallituksen esityksessä on tuotu kattavasti esiin monenlaisia vaikutuksia ja arvioitu niitä niin puolesta kuin vastaan. On kuitenkin todettava, että vaikutusten arvioinnin näkökulmasta esitetty sääntelyratkaisu ei ole perusteltu eikä johdonmukainen. Tuki- ja palvelutarjontaan ei ole tulossa lisärahoitusta. Tällä hetkellä lähisuhdeväkivallan sovittelu on yksi rikosprosessin työkalupakissa oleva työväline ja keino puuttua lähisuhdeväkivaltaan (eritoten parisuhdeväkivaltaan). Sovittelussa asia otetaan puheeksi, asianosaiset voivat käsitellä asiaa itsekseen sekä asianosaisten välillä sovittelijoiden läsnä ollessa, asianosaisille annetaan palveluohjausta ja asianosaisilla on puhevalta omassa asiassaan; myös asianomistajalla. Tästä näkökulmasta katsottuna yhden toimivan ja hyväksi havaitun keinon

Valtakunnansyyttäjä**2.10.2024****SY/2723/2024**

hylkääminen ei ole järkevää. Asianosaisten kannalta on lisäksi valitettavaa, että kaikki lähisuhdetapaukset niputetaan yhdeksi ja samaksi.

Koko rikosprosessiketjun toimijoiden (poliisi, syyttäjä, tuomioistuimet) mielestä sovittelu soveltuu tietyin edellytyksin hyvin myös lähisuuhdeväkivaltarikosten käsittelyyn. Sovittelun edellytyksiä arvioidaan myös sovittelutoimistoissa sen jälkeen, kun lähettävät viranomaiset (poliisi ja syyttäjät) ovat tehneet sovittelualoitteen. Edellytysten arviointi toimii, koska läheskään kaikkia sovitteluun ohjattuja asioita ei hyväksytä soviteltaviksi, vaan seulontaa tapahtuu ensin poliisin tai syyttäjän ja myöhemmin sovittelutoimiston toimesta. Lisäksi sovittelu voidaan myös keskeyttää kesken sovitteluprosessin. Sovittelun edellytysten arvioinnin voidaan katsoa toimivan jo nyt hyvin. Tämä käy ilmi myös hallituksen esityksen perusteluista (s. 11): vapaaehtoinen osallistuminen, sovittelun keskeyttäminen sekä ammattihenkilöstön kyky arvioida sovitteluun sopivat tapaukset toteutuvat hyvin. Mahdollisuus kieltäytyä tai keskeyttää sovittelu siten toteutuu käytännössä, kuten hallituksen esityksessä on nimenomaisesti todettakin.

Vaikutuksista:

Hallituksen esityksessä on korjattu luonnokseen verrattuna arvioita esityksen vaikutuksista oikeusministeriön hallinnonalalle (s.33–32). Nyt ne ovat oikeamman suuntaisia. On kuitenkin todettava, että lähisuhteissa tapahtuvat pahoinpitelyepäilyt pääosin kiistetään, joten näyttö koostuu pitkälti henkilötodistelusta. Tämä puolestaan tarkoittaa, että kirjallinen menettely ei tule kyseeseen. Kirjallinen menettely edellyttää, että vastaaja tunnustaa syyttäjän syytteessä kuvatun teon sekä käräjäoikeudelle antamallaan nimenomaisella ilmoituksella luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä.

Lisäksi on todettava, että asian käsitteleminen rikosprosessissa sisältää samanlaisia haasteita kuin hallituksen esityksessä on todettu sovittelun osalta. Myös rikosprosessissa uhria voidaan esimerkiksi painostaa siten, ettei uhri puhu oikeudenkäynnissä mitään tai hän voi itse päättää kieltäytyä todistamasta (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 § ja 18 §). Hallituksen esityksen sivulla 28 on todettu, että voidaan pitää epäjohdonmukaisena sitä, että sovittelu on sallittua, kun lievän pahoinpitelyn syyteoikeuskin on muutettu virallisen syyteen alaiseksi. Samaa voi todeta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 § ja 18 § sääntelyn osalta. Vaikka lievä pahoinpitely säädettiin virallisen syyteen alaiseksi, asianomistajan harteille jää lopulta päätös puhuuko hän vai ei. Tältä osin perustelua sovittelun kieltoa tukevana seikkana, voi pitää kyseenalaisena.

Henkilöpiiri ja rikoslajit

Esitys lähisuhteista, joita lähisuuhdeväkivallan kiello koskisi, on tarpeettoman laaja. Kiellon piiriin kuuluvan henkilöpiirin tulisi olla suppeampi. Kielto tulisi rajata koskemaan vain avio- ja avopuolisoita (aviopuolisot tai muut heihin rinnastettavat nykyiset avopuolisot).

Valtakunnansyyttäjä

2.10.2024

SY/2723/2024

Muilta osin asia tulisi ratkaista tapauskohtaisesti tilanteen mukaan ja ottaen huomioon henkilösuhteet, epäilty rikos ja epäillyn menettelyn vakavuus (esim. väkivallan määrä ja laatu). Sisarus- tai muissa sukulaisuussuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa tulisi tilanteen mukaan hyväksyä soviteltavaksi (tästä esimerkkinä aikuisten sisarusten välinen nujakka tai 16-vuotiaan ja vanhemman välinen riita, jonka yhteydessä nuori on lyönyt vanhempaansa). Jutun soveltuvuus sovitteluun tulisi arvioida tapauskohtaisesti.

Jo nykyisin on pääsääntö, ettei toistuvaa tai vakavaa väkivaltaa sisältäviä tapauksia sovitella tai vaikka niitä soviteltaisiin, ne joka tapauksessa viedään rikosasiana tuomioistuimeen käsiteltäväksi. Tarvittaessa sovittelulakiin voitaisiin kirjata, ettei toistuvaa väkivaltaa sisältäviä tapauksia saa sovitella. On kuitenkin todettava, että syyttäjien kokemusten mukaan siitä, että asia on ollut sekä sovittelussa että käsitelty tuomioistuimessa, on positiivisia kokemuksia.

Jos ehdotettu kieltäminen toteutuu, lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellon tulisi koskea korkeintaan pahoinpitelyrikoksia (perusmuotoinen ja törkeä) ja vakavimpia seksuaalirikoksia. Vainoamisrikokseen sovittelu ei lähtökohtaisesti sovellu nykyiselläkään.

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Esityksellä esitetään muutettavaksi vain sovittelulakia. Muutoksia ei ole esitetty (eikä ole odotettavissakaan) esitutkintalakiin, rikoslakiin eikä lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioista.

Lähisuhdeväkivallan kategorinen kieltö ehdotetussa muodossaan voi vaarantaa sekä asianomistajien että epäiltyjen oikeuksia sekä yhdenmukaista kohtelua verrattuna muiden rikoslajien asianomistajiin. Esitetyllä muutoksella poistetaan asianomistajilta rikosuhri-direktiivissä säädelty oikeus saada asia sovitteluun ja toisaalta rikoksesta epäillyt ja vastaajat asetetaan eriarvoiseen asemaan muiden rikoslajien epäiltyihin ja vastaajiin verrattuna. Saavutettu sovinto on edelleen esitutinnan rajoittamisen peruste (esitutkintalaki 3 luku 10 § 1 momentti), harkinnanvaraisen syyttämättäjäättämisen peruste (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luku 8 § 1 momentti 1-kohta), rangaistuksen lieventämisperuste (rikoslain 6 luvun 6 § 1 momentti 3-kohta), rangaistukseen tuomitsematta jättämisen peruste (rikoslaki 6 luku 12 § 1 momentti 4-kohta), rangaistusasteikon lieventämisen peruste (rikoslaki 6 luku 8 § 1 momentin 5 kohta) sekä rangaistuslajin vaihtamisen peruste (rikoslaki 6 luku 8 § 4 momentti). Kyse on oikeuksien intressipunninnasta, mutta ottaen huomioon esitetyn säännösmuutoksen vaikuttavuus yhdenmukaisuuskysymyksenä, on syytä pohtia pitäisikö asia käsitellä perustuslakivaliokunnassa. Hallituksen esityksen kohdassa 11 on käsitelty asiaa ja todettu esityksen olevan merkityksellinen ihmisten yhdenvertaisuuden kannalta, mutta päädytty siihen, että on suurempi tarve suojata lähisuhteessa tapahtuneiden rikosten uhreja. Tähän voi osin yhtyä, mutta edelleenkin käsittelemättä jää se, että esityksessä kaikki

Valtakunnansyyttäjä**2.10.2024****SY/2723/2024**

lähisuhdeväkivallan tapaukset niputetaan yhdeksi ja samaksi, ja rikoksen uhreilta viedään puhevalta omassa asiassa.

Syyttäjät ovat velvollisia virkavastuulla noudattamaan edellä mainittuja säännöksiä. Asianosaiset voisivat kuitenkin edelleen sopia asian keskenään. Ehdotettu lakisääteisen sovittelun kieltäminen lisää riskiä sääntelemättömälle ja epäviralliselle sovittelulle (esimerkiksi painostettuna tai pakotettuna parisuhdeväkivallan tilanteissa ilman, että viranomaisilla on minkäänlaisia keinoja kontrolloida tai selvittää vapaaehtoisuutta).

Ottaen huomioon rikosprosessin nykyinen kuormittunut tilanne ja rikosprosessien pitkät kestot, kaikki käytettävissä olevat hyviksi ja perustelluiksi havaitut keinot tulisi käyttää lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi. Lisäksi tulisi huomioida se, että kullekin asialle tulisi yksittäistapauksessa löytää asianomistajan etu huomioiden tarkoituksenmukaisin ja riittävä puuttumisen tapa. Se voi olla sovittelu ja tukipalveluihin ohjaaminen (joka päättyy sovintoon), sovittelu ja tukitoimiin ohjaaminen (sovittelu ei pääty sovintoon) ja tuomioistuinkäsittely tai pelkkä tuomioistuinkäsittely.

Sovitteluun ohjaaminen ei tarkoita lähisuhdeväkivallan vähättelyä eikä asianomistajan oikeuksien vähättelyä. Sovittelu on yksi toimiva, nopea ja tulokellinen keino rikosprosessin keinovalikoimassa. Tutkimustiedonkaan mukaan sitä ei tulisi kategorisesti hylätä lähisuhdeväkivallan jutuissa.

Rikosprosessille on hyvä olla vaihtoehtoisia ja rinnakkaisia tapoja käsitellä asia ja nykyisessä muodossaan vapaaehtoisuuteen perustuvana sovittelu on yksi sellainen. Lisäksi on korostettava sitä, että niissäkin tapauksissa, joissa lähisuhdeväkivallan rikosepäilyn käsittely päättyy esitutinnan rajoittamiseen tai syyttämättäjäättämispäätökseen sen vuoksi, että asia on ollut sovittelussa ja siellä on päästy sopimukseen, asia on silti käsitelty poliisi- ja syyttäväviranomaisessa.

Lopuksi korostan sitä, että syyttäjä arvioi asian syyteharkinnassa aina itsenäisesti ja tapauskohtaisesti: ensiksi sen, onko käsillä todennäköiset syyt syytteen nostamiseksi ja sen jälkeen, tuleeko asiassa harkittavaksi harkinnanvaraiset perusteet jättää syyte nostamatta huolimatta siitä, että on olemassa todennäköiset syyt syytteen nostamiseksi (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luku 6 ja 6a §).

Ari-Pekka Koivisto

Valtakunnansyyttäjä

Lausunto

6 (6)

Valtakunnansyyttäjä

2.10.2024

SY/2723/2024

Pia Mäenpää

Erikoissyyttäjä, apulaispäällikkö

Liitteet

Jakelu

Tiedoksi

Lakivaliokunta

Yhteystiedot

Syyttäjälaitos, valtakunnansyyttäjän toimisto

Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki

Puhelin 029 56 20800, faksi 029 56 20888

valtakunnansyyttaja.syyttaja@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus

Pia Mäenpää
Erikoissyöttäjä
Syyttäjälaitos
pia.maenpaa@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus

Ari-Pekka Koivisto
Valtakunnansyyttäjä
Syyttäjälaitos
ari-pekka.koivisto@oikeus.fi